Stadskerk Nijmegen (OCP), 8 augustusi 2021
Voorganger: Jan van Hooydonk, lekendominicaan

[1e lezing: 2 Koningen 4, 8-17:] (Herziene Statenvertaling)

8 Het gebeurde op een dag dat de profeet Elisa langs Sunem kwam, dat daar een vrouw van aanzien was, die er bij hem op aandrong de maaltijd te komen gebruiken. Zo dikwijls als hij daar langskwam, gebeurde het dat hij daarheen uitweek om er de maaltijd te gebruiken.
9 En zij zei tegen haar man: 'Zie toch, ik heb gemerkt dat deze man Gods, die steeds bij ons langskomt, heilig is.
10 Laten wij toch een klein bovenvertrek van steen maken en daar een bed, een tafel, een stoel en een kandelaar voor hem neerzetten; komt hij dan bij ons, dan kan hij zich daar terugtrekken.'
11 En het gebeurde op een dag, dat hij daar kwam, zich terugtrok in dat bovenvertrek en daar ging liggen.
12 Toen zei hij tegen zijn knecht Gehazi: 'Roep deze vrouw uit Sunem.' En toen hij haar geroepen had, ging zij voor hem staan.
13 Hij had namelijk tegen hem gezegd: 'Zeg nu tegen haar: "Zie, u hebt heel veel zorg aan ons besteed. Wat kan men voor u doen? Kan ik voor u tot de koning spreken of tot de bevelhebber van het leger?"' Maar zij had gezegd: 'Ik woon te midden van mijn volk.'
14 Toen had hij gezegd: 'Wat kan men dan voor haar doen?' En Gehazi had gezegd: 'Zij heeft helaas geen zoon, en haar man is oud.'
15 Daarom had hij gezegd: 'Roep haar.' En toen hij haar geroepen had, ging zij in de deuropening staan.
16 Hij zei: 'Op de vastgestelde tijd, over een jaar, zult u een zoon omhelzen.' Maar zij zei: 'Nee, mijn heer, man Gods, lieg niet tegen uw dienares.'
17 Maar de vrouw werd zwanger en baarde een jaar later een zoon, op de vastgestelde tijd, waarvan Elisa tot haar gesproken had.

[**Evangelie: Markus 7,24-30:]** (Nieuwe Bijbelvertaling)

24 Jezus ging weg en vertrok naar de omgeving van Tyrus. Daar nam hij zijn intrek in een huis, en hoewel hij niet wilde dat iemand dat te weten zou komen, lukte het hem niet onopgemerkt te blijven. 25 Integendeel, er kwam al meteen een vrouw die over hem gehoord had naar hem toe, en zij viel voor zijn voeten neer. Ze had een dochter die door een onreine geest bezeten was. 26 Deze vrouw was van Syro-Fenicische afkomst en geen Jodin; ze smeekte hem om bij haar dochter de demon uit te drijven. 27 Hij zei tegen haar: 'Eerst moeten de kinderen genoeg te eten krijgen; het is niet goed om de kinderen hun brood af te pakken en het aan de honden te voeren.' 28 De vrouw antwoordde: 'Heer, de honden onder de tafel eten toch de kruimels op die de kinderen laten vallen.' 29 Hij zei tegen haar: 'Dat

hebt u goed gezegd. Ga naar huis, de demon heeft uw dochter al verlaten.’ 30 En toen ze thuiskwam, lag haar kind op bed en bleek de demon verdwenen te zijn.

[overweging:]

Zusters en broeders,

Vrouw zijn ze en vreemdeling, de beide naamloze mensen over wie wij vandaag in de lezingen horen. Vrouw, vreemdeling, vrouw én vreemdeling: zijn ze daarom in de Schrift naamloos gebleven? In plaats van met hun eigen naam worden deze vrouwen aangeduid met hun herkomst, ‘de Sunnamitische’, ‘de Syro-Fenicische’. Dat fenomeen is ons niet onbekend. Ingrid en Henk kennen we allemaal bij name, ze horen bij ‘ons volk’. Fatima en Mohammed horen daar niet zomaar bij, niet hun eigen unieke persoonlijkheid krijgt allereerst de aandacht maar hun herkomst. Onze taal is er vol van, onze media en politiek zijn er vol van: generalisaties over mensen van Marokkaanse of Turkse of wat voor allochtone komaf dan ook, over moslims, asielzoekers, zwarten en ja soms ook nog over vrouwen. Generalisaties waarachter de concrete mens verdwijnt.

Maar toch: in de beide verhalen uit de Schrift die wij zo-even lazen, spelen juist twee naamloze vrouwen een hoofdrol. De mannen in deze verhalen – die wél met hun naam worden aangeduid – zijn hun tegenspelers. De mannen in deze verhalen leggen het af tegen deze naamloze vrouwen.

Om te beginnen: het verhaal uit het Tweede boek Koningen. ‘Een vrouw van aanzien’ wordt de Sunnamitische genoemd. (Ze is de enige vrouw in de Bijbel die met deze woorden wordt gekarakteriseerd). ‘Een vrouw van aanzien’, je zou ook kunnen vertalen: ‘een krachtige vrouw’.
Het verhaal begint met een maaltijd – letterlijk staat er: de vrouw uit Sunem dringt er bij Elisa op aan brood bij haar te eten. Maar het blijft niet bij een boterham. De vrouw biedt de profeet ook onderdak aan, ze laat ‘een klein bovenvertrek van steen’ voor hem bouwen, zo hoorden we. Letterlijk staat er zoiets als ‘ze laat een muur omhoog optrekken’. In de Talmoed – een oude verzameling van joodse bijbelcommentaren - vinden we een interessante discussie over die muur. De vrouw splitste haar eigen woonvertrek met een muur in tweeën, zegt de ene rabbijn. Nee, ze bouwde boven op het huis een nieuw vertrek, zegt een andere rabbijn. Een derde rabbijn zegt dan: beide interpretaties zijn juist en heel zinvol. Wie zijn vertrek in tweeën deelt, offert eigen leefruimte op voor de vreemdeling die zijn gast is. Maar wie voor die vreemdeling een apart bovenvertrek bouwt, laat zien dat hij aan zijn gast diens privacy en eigenheid gunt. Die twee aspecten horen allebei wezenlijk bij gastvrijheid, bij de omgang met vreemdelingen, bij de omgang met wie anders is dan jij bent: enerzijds zelf minder ruimte innemen om zo leefruimte te bieden aan de vreemdeling en anderzijds diezelfde vreemdeling respecteren in zijn of haar eigenheid. In de tijd dat de multiculturele samenleving in Nederland nog als ideaal werd gezien, heette dat: integratie met behoud van eigen cultuur.

De Sunnamitische vrouw ontvangt Elisa gastvrij. De profeet wil haar daarvoor graag belonen. Hij laat zijn knecht Gehazi aan haar vragen of zij het op prijs zou stellen dat hij voor haar bij de koning of bij de legeroverste een goed woord gaat doen. (Dat is trouwens ook weer zoiets: de profeet spreekt amper rechtstreeks met de vrouw, maar alleen via zijn knecht). De profeet heeft dat aanbod ongetwijfeld goed bedoeld, maar de vrouw blijkt er om goede redenen niet van gediend te zijn. 'Ik woon te midden van mijn volk', luidt haar trotse antwoord. Dat antwoord is moeilijk anders te verstaan dan als een terechtwijzing van de profeet. Als de 'beloning' voor haar gastvrijheid is, dat ze zich op voorspraak van Elisa moet inlaten met een vreemde heerser, dat ze dus het risico loopt om haar eigen onafhankelijkheid, cultuur en religie te moeten inleveren, dan past ze daar feestelijk voor. Binnen haar eigen volk is zij 'een vrouw van aanzien'. Onderwerping aan de koning van een ander volk – hoe goed wellicht ook bedoeld – wijst ze af. Zij kiest voor haar eigenheid.
Het vervolg van het verhaal blijft stekelig. Elisa stelt haar een zoon in het vooruitzicht. Ze blijkt hem niet te geloven of zelfs te wantrouwen. "Nee, mijnheer, man Gods, lieg niet tegen uw dienares." Maar toch, die zoon wordt geboren. Dankzij deze zoon is de vrouw uit Sunem in staat haar geslacht voort te zetten, maar dan wel op háár voorwaarden.

Ook in het evangelie van Markus ontmoeten wij een krachtige vrouw. Markus duidt haar aan als 'iemand die Grieks sprak, een Fenicische daar uit Syrië'. Een vreemdeling dus, niet-joods, voor joden dus onrein, moeder bovendien van een dochtertje dat behept is met een onreine geest. Zij moet van Jezus gehoord hebben, van zijn vermogen om mensen te genezen. Ten einde raad vraagt zij aan Jezus om haar dochtertje van die onreine geest te bevrijden. De reactie van Jezus is niet alleen afwijzend, maar ook grof. "Sta mij toe", zegt hij vanuit de hoogte, "eerst moeten de kinderen het hunne hebben. Het gaat toch niet aan het brood van de kinderen te nemen om de honden in huis mee te voeren." Met die 'kinderen' bedoelt Jezus zijn eigen joodse volk, 'honden' is het scheldwoord dat joden gebruiken voor niet-joden. 'Eigen volk eerst', dat is dus wat Jezus hier lijkt te zeggen. Maar de vrouw is hem te slim af. Ze biedt Jezus weerwoord: "Juist wél, heer! Ook de honden in huis mogen mee-eten, onder de tafel van wat er bij de kinderen afvalt!" Met dat snedige antwoord wint de vrouw het pleit. "U hebt het gewonnen", zegt Jezus tot haar, "Ga – de geest is al weg uit uw dochter."
De reactie van de Syro-Fenicische vrouw zorgt voor een uniek moment in het Evangelie: Jezus erkent in deze vrouw zijn meerdere en laat zich door haar bekeren. Hij vraagt zich niet langer af: hoort deze vreemdeling bij mij als jood? Maar hij stelt de omgekeerde vraag: wil ik bij deze vreemdeling horen? Zijn antwoord op die vraag is bevestigend. Hetgeen natuurlijk de vraag oproept hoe het zit tussen gevestigden en nieuwkomers in onze samenleving. Moeten de nieuwkomers zich aan de gevestigden aanpassen of willen de gevestigden bij de nieuwkomers horen? Dat is een gewetensvraag aan ons allen, lijkt me: Willen wij bij de vreemdeling horen?

De Sunnamitische vrouw, een vreemdeling, verschafte de profeet brood. De Syro-Fenicische vrouw op haar beurt doet Jezus beseffen dat zijn boodschap brood is voor álle mensen. Het

Brood dat wij zo dadelijk zullen nuttigen, is zijn lichaam, gebroken voor álle mensen. Wie dit Brood eet, geeft daarmee te kennen in Jezus' voetspoor te willen gaan en zuster en broeder te willen worden van álle mensen.

Moge dat voor ons waar worden.

Jan van Hooydonk, jan.van.hooydonk@chello.nl